

Θουκυδίδου Ιστορία 3 81

Διδακτική Πρόταση στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Α' Λυκείου

1. Ταυτότητα του σεναρίου:

Τίτλος: Θουκυδίδου Ιστορία 3 81

Δημιουργός: Παπαγεωργίου Ανδρέας ΠΕ02

Γνωστικό αντικείμενο: Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι

Διδακτική ενότητα: Θουκυδίδου Ιστορία Βιβλ. Γ Κεφ. 81

Τάξη: Α' Λυκείου

Χρονική διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες, μία παραπάνω από τις προβλεπόμενες στο ΑΠΣ, λόγω των απαιτήσεων των προτεινόμενων ερευνητικών εργασιών, με τις οποίες ολοκληρώνεται το σενάριο.

2. Σύνομη περιγραφή του σεναρίου:

Το περιεχόμενο της διδακτικής παρέμβασης συνίσταται στην ολοκλήρωση της διδασκαλίας των Κερκυραϊκών από το πρωτότυπο κείμενο μέσα από μια διερευνητική μαθησιακή διαδικασία με την αξιοποίηση του σχολικού εγχειριδίου και υλικού διαθέσιμου στο διαδίκτυο.

Η διδασκαλία της ιστορία του Θουκ. με τη μέθοδο αυτή δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να αποσυνδέσει – κατά το μέτρο του δυνατού – το γλωσσικό μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών από τη στείρα παρουσίαση γλωσσικών τύπων και γραμματικο-συντακτικών μορφών και να επιδιώξει την ποθούμενη σύζευξη μορφής και περιεχομένου – η οποία φωτίζει και τις συγγραφικές προθέσεις – και επομένως υπηρετεί το διδακτικό στόχο της προσέγγισης αρχαίων ελληνικών κειμένων από το πρωτότυπο, την αποκάλυψη του μορφωτικού χαρακτήρα της γλώσσας.

3. Επιμέρους στόχοι:

► Σε επίπεδο γνώσεων:

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να προσδιορίσουν τους βασικούς συντελεστές της δράσης (:ποιος, πού, πότε, γιατί, σε ποιον...) και να ερμηνεύσουν τις ενέργειες των φορέων της δράσης στην ιστορική αφήγηση.
- Να αναγνωρίσουν τις γραμματικές και συντακτικές δομές που έχουν διδαχθεί και να ασκηθούν ειδικότερα στους υποθετικούς λόγους και στην κλίση των ρημάτων σε -μι.
- Να συγκρίνουν και να ελέγξουν κριτικά την ορθότητα των μεταφράσεων που τους έχουν δοθεί.

- Να επεξεργαστούν κριτικά και να παρουσιάσουν συνθετικά τα δεδομένα που συλλέγουν.
- ▶ Σε επίπεδο δεξιοτήτων:
Προσδοκείται οι μαθητές:
 - Να αποκτήσουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά εργαλεία προκειμένου να λύνουν τις γλωσσικές τους απορίες.
 - Να αναπτύξουν ομαδοσυνεργατικές δεξιότητες .
 - Να επαληθεύσουν τις αρετές της ιστορικής αφήγησης του Θουκυδίδη, που γνωρίζουν θεωρητικά.
 - Να συνδέσουν-συσχετίσουν τα φαινόμενα που αφηγείται ο ιστορικός με παρόμοια φαινόμενα στην ελληνική και παγκόσμια ιστορία και να προβληματιστούν για το διαχρονικό τους χαρακτήρα.
- ▶ Σε επίπεδο στάσεων – αξιών:
Αναμένεται οι μαθητές:
 - Να συνειδητοποιήσουν ότι η μελέτη της ιστορίας και η γνώση του παρελθόντος είναι ένα χρήσιμο ερμηνευτικό εργαλείο για την κατανόηση του «ιστορικού γίνεσθαι» και του παρόντος.
 - Να προβληματιστούν για το φαινόμενο της εξαχρείωσης των ανθρώπων στον πόλεμο και να υιοθετήσουν αντιμιλιταριστική στάση.
 - Να αναγνωρίσουν ως σημαντικές ηθικές και πνευματικές αξίες που συνετέλεσαν αποφασιστικά στη διαμόρφωση του ελληνικού και του δυτικού πολιτισμού.

4. Μέσα και Μέθοδοι διδασκαλίας:

- Βιβλίο μαθητή (Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι)
- Ηλεκτρονικοί υπολογιστές με δίκτυο (ένας για κάθε ομάδα)
- Εγκατεστημένο Λεξικό της α.ε. της Magenta (λογισμικό)
- Φύλλα εργασίας/ αξιολόγησης (που εκπονεί ο διδάσκων)
- Επιχειρείται συνδυασμός διδακτικών μεθόδων, με έμφαση στην ομαδοσυνεργατική, για τη διερεύνηση, ανάλυση και παρουσίαση από την ίδια την τάξη του ψηφιακού υλικού στο οποίο βασίζεται η προσέγγιση του α. ε. κειμένου.
- Οι μαθητές κυρίως εργάζονται ανά ομάδες, οι οποίες αναδομούνται σε κάθε διδακτική ώρα ανάλογα με τους επιμέρους προβλεπόμενους στόχους και δραστηριότητες.
- Διδακτική βοήθεια: υποστηρικτική και καθοδηγητική.
- Οι δραστηριότητες δίνονται με τη μορφή φύλλων εργασίας, τα οποία αποτελούν και φύλλα αξιολόγησης.
- Οι εργασίες που ανατίθενται «για το σπίτι» στο τέλος κάθε διδακτικής ώρας εκτελούνται απ' όλους τους μαθητές.

5. Προϋποθέσεις υλοποίησης:

- Διαθέσιμο Εργαστήριο Πληροφορικής
- Διαθέσιμο λογισμικό της Magenda
- Εξοικείωση των μαθητών με την πλοήγηση στο διαδίκτυο, τη χρήση του επεξεργαστή κειμένου και τη δημιουργία παρουσιάσεων
- Εξοικείωση των μαθητών με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας
- Γλωσσική κατάρτιση των μαθητών, ώστε να είναι δυνατή η προσπέλαση του αρχαίου κειμένου

6. Περιγραφή της διδακτικής παρέμβασης ανά διδακτική ώρα:

1^η διδακτική ώρα:

- Καταβάλλεται προσπάθεια να εμπλουτιστεί η διδασκαλία της μετάφρασης, των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων με τη βοήθεια των ΤΠΕ.
- Οι μαθητές προσεγγίζουν το πρωτότυπο κείμενο με τη βοήθεια των μεταφράσεων που προσφέρονται στον ιστοχώρο της «Πύλης της ελληνικής γλώσσας».
- Στο τέλος παρουσιάζονται στην ολομέλεια από έναν εκπρόσωπο κάθε ομάδας οι εργασίες που έχουν ανατεθεί.

Φύλλα εργασίας-αξιολόγησης:

🌐 1η και 2η ομάδα:

- Βρείτε στην πύλη για την ελληνική γλώσσα www.greek-language.gr το χωρίο 3.81. 1, 2 ή 3, 4, 5 και τις δυο ν.ε. μεταφράσεις που προσφέρονται (Ελ.Βενιζέλου και Ε.Λαμπρίδη).
- Στη συνέχεια ανοίξτε ένα φύλλο Word και δημιουργήστε έναν πίνακα τριών στηλών. Στην πρώτη αντιγράψτε το α.ε. κείμενο χωρίζοντας το σε τμήματα-κόλα και στις άλλες δυο στήλες τις μεταφράσεις, προσπαθώντας να τις αντιστοιχίσετε με το πρωτότυπο κείμενο.
- Για να λύσετε τυχόν γλωσσικές απορίες :
 - ✓ χρησιμοποιήστε τις λεξιλογικές διασαφήσεις, που παρέχει το σχολικό βιβλίο αμέσως κάτω από το κείμενο (ή αναζητήστε τις ηλεκτρονικά στον [κόμβο: <http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSL-Ai08/225/!645.5247/>](http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSL-Ai08/225/!645.5247/))
 - ✓ χρησιμοποιήστε το Λεξικό της αρχαίας ελληνικής της Magenta ή το Βασικό Λεξικό της αρχαίας ελληνικής στον κόμβο www.greek-language.gr
 - ✓ συνεργαστείτε μεταξύ σας,
 - ✓ ζητήστε τη βοήθεια του καθηγητή.
- Στο πρωτότυπο κείμενο της πρώτης στήλης χρωματίστε το φόντο (βλ. κεντρικό μενού, κουμπί σκίαση) πίσω από τους παρατακτικούς και τους υποτακτικούς συνδέσμους που υπάρχουν.
- Προσθέστε υποσημειώσεις τέλους (βλ. αναφορές, εισαγωγή υποσημείωσης), στις οποίες να γράψετε το είδος και το συντακτικό ρόλο του καθενός.

Ανάθεση εργασιών για το σπίτι-Ατομικό φύλλο αξιολόγησης:

- Να παρουσιάσετε σ' ένα κείμενο 80-90 λέξεων τα γεγονότα που διαδραματίζονται στο Κεφ. 81 σαν σημερινοί reporters εφημερίδων ή ραδιοτηλεοπτικών σταθμών.
- Να μεταφέρετε τα ρήματα και τις μετοχές που δηλώνουν τις ενέργειες των κερκυραίων δημοκρατικών στο γ' ενικό πρόσωπο της οριστικής του αορίστου και να συνθέσετε ένα κείμενο στην α.ε. που να πληροφορεί τον αναγνώστη για τις πράξεις τους.

2^η διδακτική ώρα:

- Στην αρχή διαβάζονται και σχολιάζονται γραπτές εργασίες μαθητών.
- Στη συνέχεια, αναθέτοντας ομαδικές εργασίες, με τις οποίες εστιάζουμε σε χωρία του κειμένου, επιδιώκουμε μέσω των γλωσσικών επιλογών και συντακτικών δομών ν' αποκαλύψουμε τον φιλοσοφικό στοχασμό του Θουκ. και τις αρετές της ιστορικής αφήγησης.
- Στο τέλος παρουσιάζονται στην ολομέλεια από έναν εκπρόσωπο κάθε ομάδας οι εργασίες που έχουν ανατεθεί.

Φύλλα εργασίας-αξιολόγησης:

Ⓢ 1η ομάδα:

- Επισκεφθείτε τον κόμβο http://www.komvos.edu.gr/endoglwssiki/systimatiko/protaseis/protaseis/tselik/Thoukid/tselik_index.htm και διαβάστε την τυπολογία της αφήγησης του Θουκυδίδη.
- Αναζητήστε στο Κεφ. 81 στοιχεία που επαληθεύουν τις θεωρητικές διαπιστώσεις του ηλεκτρονικού άρθρου.

Ⓢ 2η ομάδα:

- Συγκεντρώστε σ' ένα πίνακα του Word τα ρήματα-φράσεις του κεφαλαίου που δηλώνουν το θάνατο. Στη συνέχεια, δημιουργώντας μια δεύτερη στήλη, να τα μεταφέρετε στο α' πρόσωπο της οριστικής του ενεστώταⁱ.
- Σε μια τρίτη στήλη αποδώστε τα στη νέα ελληνική.
- Βρείτε στο κείμενο τα υποκείμενα και τα αντικείμενα των ρηματικών αυτών τύπων.
- Γράψτε στο τετράδιο σας μια παράγραφο με συνοχή στην οποία να παρουσιάζετε τις πληροφορίες που συγκεντρώσατε.

Ⓢ 3η ομάδα:

- Στην παράγραφο 2 διαβάζουμε: «λαβόντες τούς τε Μεσσηνίους ...». Σ' αυτό το σημείο έχει προταθεί η διόρθωση: «λαθόντες τούς τε Μεσσηνίους ...». Εξηγήστε πώς αλλάζει το νόημα, αν την υιοθετήσουμε, και επιχειρηματολογήστε υπέρ της μιας ή της άλλης γραφήςⁱⁱ.
- Στην ίδια παράγραφο να επισημάνετε τον υποθετικό λόγο που υπάρχει. Βρείτε το είδος του και εξηγήστε τη σημασία του. Γιατί ο Θουκ. επέλεξε αυτό το είδος-σημασία;ⁱⁱⁱ

Ανάθεση εργασιών για το σπίτι – Ατομικό φύλλο αξιολόγησης:

- «Ο ιστορικός συνδυάζει στο έργο του την αυστηρή αντικειμενικότητα με τη βαθιά και ανθρωπίνη μέριμνα για την ηθική πλευρά των ανθρωπινων πράξεων και τον φιλοσοφικό στοχασμό για την αποκτήνωση των ανθρώπων στον πόλεμο»: Να επιβεβαιώσετε την παραπάνω θέση με στοιχεία του κειμένου.
- «κατέστη, ξυνέβη»: να σχηματίσετε το γ' πρόσωπο ενικού αριθμού όλων των εγκλίσεων στο χρόνο που βρίσκεται κάθε ρηματικός τύπος.

3^η διδακτική ώρα:

- Στην αρχή διαβάζονται και σχολιάζονται γραπτές εργασίες μαθητών.
- Στη συνέχεια, εμπλουτίζοντας τον προβληματισμό που γεννήθηκε από την επαφή των μαθητών με το κείμενο, επιδιώκουμε να προβάλλουμε τη διαχρονική αξία των παρατηρήσεων του ιστορικού.
- Επειδή ο χρόνος δεν επαρκεί, η παρουσίαση των εργασιών των ομάδων θα γίνει την 4^η διδακτική ώρα. Στο μεταξύ οι μαθητές έχουν το περιθώριο να συμπληρώσουν ή να αναθεωρήσουν τα συμπεράσματά τους.

Φύλλα εργασίας-αξιολόγησης:

Ⓜ 1^η ομάδα:

- Πληκτρολογήστε στο <https://www.google.gr> τη φράση εμφύλιος πόλεμος στη Συρία.
- Αναζητήστε στοιχεία γι' αυτόν, καθώς και ομοιότητες με τον εμφύλιο πόλεμο στην Κέρκυρα, όπως παρουσιάζεται από τον Θουκ., και ετοιμάστε σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο μια σύντομη παρουσίαση του.

Ⓜ 2^η ομάδα:

- Πληκτρολογήστε στο <https://www.google.gr> τη φράση ισπανικός εμφύλιος πόλεμος.
- Αναζητήστε στοιχεία γι' αυτόν, καθώς και ομοιότητες με τον εμφύλιο πόλεμο στην Κέρκυρα, όπως παρουσιάζεται από τον Θουκ., και ετοιμάστε σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο μια σύντομη παρουσίαση του.

Ⓜ 3^η ομάδα:

- Πληκτρολογήστε στο <https://www.google.gr> τη φράση ελληνικός εμφύλιος πόλεμος.
- Αναζητήστε στοιχεία γι' αυτόν, καθώς και ομοιότητες με τον εμφύλιο πόλεμο στην Κέρκυρα, όπως παρουσιάζεται από τον Θουκ., και ετοιμάστε σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο μια σύντομη παρουσίαση του

Ⓜ 4^η ομάδα:

- Διαβάστε από το σχολικό βιβλίο (σ.349) ένα γράμμα του Προέδρου των ΗΠΑ Αβραάμ Λίνκολν (Οκτώβριος 1863) που αναφέρεται στην έκρηξη βίας στην πολιτεία του Μιζούρι.
- Να παρουσιάσετε τις αντιστοιχίες (κοινά σημεία) που υπάρχουν στο 3 81 του Θουκυδίδη και σ' αυτό.

4^η διδακτική ώρα:

- Παρουσιάζονται στην ολομέλεια από έναν εκπρόσωπο κάθε ομάδας οι εργασίες που έχουν εκπονήσει οι μαθητές.
- Ακολουθεί διάλογος-ανταλλαγή απόψεων. Μπορούν πλέον να συνοψιστούν τα διαχρονικά μηνύματα του ιστορικού.
- Στο τέλος της ώρας οι μαθητές συμπληρώνουν ατομικά φύλλα αξιολόγησης (διάρκεια 10').

Ατομικό φύλλο αξιολόγησης:

- Ο Ι.Κακριδής σχοχάζεται για τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο: «Μήπως και σε μας, στις φοβερές ώρες του σπαραγμού, δεν κατέστη πάσα ιδέα θανάτου, δεν πήρε ο θάνατος κάθε μορφή που μπορούσε να φανταστεί η ανθρώπινη σκληρότητα;» (βλ. Ελλήνων λόγοι, τ.Β'). Να εξηγήσετε την παρατήρηση αυτή με αναφορές από το κείμενο του Θουκυδίδη.
- «τῶν ἐχθρῶν εἶ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον»: Να τροποποιήσετε τον υποθετικό λόγο ώστε να δηλώνει το «αντίθετο του πραγματικού» (β' είδος) και να εξηγήσετε τη μεταβολή στη σημασία.
- «κατέστη»: να σχηματίσετε το β' πρόσωπο του ενικού αριθμού της ευκτικής του ενεστώτα και του αορίστου της ενεργητικής και της μέσης φωνής του ρήματος.

7. Βιβλιογραφία

- Κόμης Β., Εισαγωγή στις Εκπαιδευτικές Εφαρμογές των ΤΠΕ, Εκο. Νέων Τεχνολογιών, Αθήνα, 2004.
- Θεοφιλίδης Χρήστος, Διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας, Εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα, 1997.
- Ματσαγγούρας Η., Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Ενωιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας, Εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα, 2002.
- Οδηγίες για τη διδασκαλία και την αξιολόγηση του μαθήματος της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας της α τάξης Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2012-2013.
- Ψηφιακό Σχολείο: www.digitalschool.minedu.gov.gr
- Πύλη για την ελληνική γλώσσα: www.greek-language.gr
- Ηλεκτρονικός κόμβος για την υποστήριξη των διδασκόντων την ελληνική γλώσσα: www.komvos.edu.gr
- Jacqueline de Romilly, Η οικοδόμηση της αλήθειας στον Θουκυδίδη, μετ. Σταύρος Βλοντάκης, Εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα, 1994.
- Jacqueline de Romilly, Ιστορία και λόγος στον Θουκυδίδη, μετ. Ελένη Ι. Κακριδή, Εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1988.
- John H. Finley, Θουκυδίδης, μετ. Τάσος Κουκουλιός, Εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα, 1997.

- Αναστάσιος Γεωργοπαπαδάκος, Θουκυδίδη Ιστορία. Τα κυριότερα μέρη από το έργο, Εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, Θεσσαλονίκη, 1999.
- Ανδρέας Παναγόπουλος, Θουκυδίδης. Αιχμάλωτοι, Όμηροι, Εξόριστοι, Φυγάδες και Πρόσφυγες στον Πελοποννησιακό πόλεμο, Εκδ. Όμβρος, Αθήνα, 1996.
- Α. Στέφος, Η διδασκαλία των Κερκυραϊκών και της παθολογίας του πολέμου στη Β' τάξη του Λυκείου, Φιλολόγος, 85, Φθινόπωρο 1996.
- Ε. Σούλης, Ο Θουκυδίδης και το πολιτικό και διανοητικό περιβάλλον του, Νεοελληνική Παιδεία 1, 1985.

ⁱ Στο κεφάλαιο ο ιστορικός χρησιμοποιεί σε έντεκα σημεία του κειμένου εννέα διαφορετικά ρήματα, σύνθετα τα περισσότερα, ή περιφράσεις, που δηλώνουν το θάνατο, από τα οποία πέντε αναφέρονται στους δράστες και έξι στα θύματα: απέκτεινον, άπεχρώντο, κατέγνωσαν πάντων θάνατον, διέφθειρον (άλλήλους), άπήγγοντο, άνηλουόντο, έφόνευον, απέθανον, πᾶσα ιδέα κατέστη θανάτου, απέκτεινε, απέθανον.

Διδακτικά αξιοποιήσιμη η παρατήρηση ότι το ρήμα άποχρῶμαι με τη σημασία του «φονεύω» χρησιμοποιείται στον Θουκ. μόνο σ' αυτό το χωρίο. Αβέβαιο παραμένει γιατί το επέλεξε και το χρησιμοποίησε ο ιστορικός αντί του συνηθισμένου άναιρῶ. Μεταξύ άλλων έχει υποστηριχθεί ότι εκφράζει την αγανάκτηση του συγγραφέα για την αποτρόπαιη πράξη. Εύστοχη είναι η παρατήρηση του Γ. Μιστριώτη (1905) ότι το ρήμα χρησιμοποιείται όπως το νεοελληνικό «αποτελειώνω».

Προφανείς οι στόχοι του ιστορικού από τη συσσώρευση και την ποικιλία των παραπάνω ρηματικών τύπων –και, έτσι, η επισήμανσή τους δίνει στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να διδάξει ότι οι γλωσσικές επιλογές υπηρετούν πάντα επικοινωνιακούς στόχους: Με τη χρήση των ρηματικών αυτών φράσεων και την αριστοτεχνική κλιμάκωση της αφήγησης η οποία μεταβαίνει σταδιακά σε ολοένα και αγριότερα παραδείγματα φόνων και ανατροπής της ηθικής τάξης, αισθητοποιείται η ποικιλία των μορφών του θανάτου και, με την άγρια πολυμορφία του θανάτου που παρουσιάζεται, προβάλλεται με παραστατικό τρόπο η εικόνα της φρίκης. Ενδεικτικά, με το έκβιβάζοντες άπεχρώντο εκφράζεται η αγριότητα της εν ψυχρώ εκτέλεσης, ενώ οι επιγραμματικές διατυπώσεις πᾶσα τε ιδέα κατέστη θανάτου και οὐδέν ὄ,τι οὐ ξυνέβη καί ἔτι περαιτέρω ανακεφαλαιώνουν και συνοψίζουν όλες τις μορφές και τους τρόπους με τους οποίους παρουσιάστηκε ο θάνατος.

ⁱⁱ Οι κώδικες παρέχουν τη γραφή λαβόντες, που φαίνεται όμως κάπως να πλεονάζει (= αφού πήραν οδήγησαν-πήραν και οδήγησαν). Ο Hude προτείνει ως διόρθωση το λαθόντες (= αφού διέφυγαν την προσοχή-κρυφά), το οποίο απορρίπτει ο Gomme. Ο Classen απορρίπτει και τα δύο. Οι Raymond Weil και Jacqueline de Romilly διατηρούν τη γραφή λαβόντες. Ως επιχείρημα υπέρ της γραφής λαβόντες μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι με τον «πλεονασμό» τονίζεται ότι η ενέργεια έγινε επιδεικτικά και αλαζονικά, πράγμα που επιβεβαιώνεται από το ήθος των πρωταγωνιστών της εμφύλιας διαμάχης.

ⁱⁱⁱ Ο υποθετικός λόγος της «αόριστης επανάληψης στο παρελθόν» (εἴ τινα λάβοιεν απέκτεινον) εκφράζει τη συστηματικότητα και το πλήθος των εκτελέσεων. Με την παρατήρηση αυτή δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να συνδέσει το γνωστό είδος υποθετικού λόγου, που έχει διδάξει, με το νόημα του κειμένου και, έτσι, να βοηθήσει τον μαθητή να κατανοήσει ότι τα είδη των υποθετικών λόγων δεν είναι νεκρές και χωρίς νόημα συντακτικές δομές και συμβάσεις, αλλά έχουν διαμορφωθεί και επιβάλλονται από επικοινωνιακές ανάγκες.